

(۵) شعر و حکمت ایران

در

ادبیات عرب

۲۷ - آقا میرزا ابی عبدالله زنجانی فرزند آقا میرزا نصراله شیخ الاسلام در سیزدهم جمادی الاول هزار و سیصد و نه هـ . ق در زنجان متولد شد ، تحصیلات مقدماتی خود را در زنجان پایان رسانیده مخصوصاً در رشته فلسفه و حکمت و کلام در حوزه درسی حکیم مشهور آنجا آقا میرزا ابراهیم حکمی که از شاگردان میرزا ابوالحسن جلوه بود (۱) تحصیل نمود .

در سال هزار و سیصد و سی هـ . ق به نجف اشرف رهسپار گردید ، در حوزه های علمی آقا سید محمد کاظم یزدی ، شریعت اصفهانی و سپس به حوزه درس استادان بزرگوار ما آقا ضیاءالدین عراقی و آقا میرزا محمد حسین نائینی (۲) سال ها تحصیل کرد و باخذ اجازات اجتهاد از استادان بزرگ و مراجع تقلید جهان مذهب جعفری موفق شد .

در هزار و سیصد و چهل دو هـ . ق به سوریه - لبنان ، مصر ، فلسطین حجاز مسافرت کرد و پس از بازگشت از عالم عربی بزنجان رفت .
در هزار و سیصد و پنجاه و سه هـ . ق باردیگر بکشورهای اسلامی مسافرت

۱ - نگاه کنید بکتاب تاریخ فلسفه اسلام تألیف مرتضی مدرسی چهاردهی دو جلد

چاپ تهران .

۲ - نگاه کنید به کتاب تاریخ مختصر مذهب جعفری بقلم مرتضی مدرسی چهاردهی

در مجله کانون سردفتران ایران .

کرد از طرف دانشمندان و استادان و انجمن های علمی و ادبی مصر و دمشق مورد تقدیر و تجلیل شایانی قرار گرفت و به عضویت مجمع علمی عربی دمشق نائل شد.

برای ورود به فرهنگستان عربی دمشق رساله ای درباره زندگی و فلسفه صدرالدین شیرازی به عربی تألیف نمود و به پیشگاه مجمع علمی تقدیم داشت رساله مزبور مورد توجه دانشمندان شد و نخست در مجله کهن سال مجمع علمی چاپ شد و سپس جداگانه منتشر گشت.

در مدت چهار سال در دانشکده علوم معقول و منقول تهران بتدریس علوم فلسفه و تفسیر قرآن سرگرم بود و بواسطه کسالت مزاج و بیماری قلبی بزنجان رفت و در سن پنجاه و یک سالگی در هفتم جمادی الثانی هزار و سیصد و شصت هـ. ق بر رحمت ایزدی پیوست.

هنگامی که استاد زنجانی از مصر به نجف مراجعت کرده بود درست بخاطر دارم که حکایت کرد مرا که: در یکی از دیدارهای دوستانه علمی و ادبی وی با بعضی از بزرگان، دانشمندان و نویسندگان مشهور عالم عربی در قاهره سخن با آنجا کشید که صحبت از حکمت و فلسفه اسلامی بمیان آمد که حکیمان ایران چه دقت ها و تحقیقات علمی و فلسفی نموده اند که هنوز در جهان خرد نازکی دارد مثالی درین باره زدم که محقق در کتاب لاهیجی بسیار نفیس خود شرح تجرید «در علم کلام»، درباره اثبات خدا چنین و چنان تردیدها و ایرادها گرفت، آنکاه تردید علمی و فلسفی و منطقی حکیم قرون وسطی ایرانی را بیان داشتم! گفتم اینک پاسخ ایراد او را بگوئید و خدا را از دیده علمی ثابت نمائید تا پاسخ دندان شکن لاهیجی را هم داده باشید. سپس ایراد را روشن تر ساختم و بقول طلبه ها پنبه اش را درست حلاجی کردم!! همه در اندیشه پاسخ در افتادند!! ناگاه سید رشید رضا صاحب مجله مشهور (المنار) و صاحب تألیفات بسیار از آن جمله دوره تفسیر المنار که در دوازده جلد بارها چاپ شده است «از محفل ما برخواست و سر بجیب تفکر انداخت و

شروع بقدم زدن گذاشت!! پس از مدتی که گذشت استاد عبدالعزیز بشری نویسنده و دانشمند مشهور مصر مرا آگفت ما عرب ها خصوصاً مصریان دماغ علمی و فلسفی مانند شما ایرانیان نداریم. دوست ما را از سرگردانی و حیرت فلسفی بیرون آور و پاسخ ایراد را بیان نما تا صاحب «المنار» از بیچارگی اندیشه بیرون آید. من هم پاسخ صاحب شرح تجرید را که در کتاب خود نوشته بود و بارها در ایران چاپ شده بیان داشتم و همه را از سرگردانی اندیشه و خیالات دور و دراز فلسفی بیرون آوردم!!

تألیفات چاپی

- ۱ - تاریخ القرآن با مقدمه احمد امین رئیس اسبق دانشکده ادبیات مصر چاپ قاهره که چاپ دوم کتاب با مقدمه ای از شرح احوال مؤلف بزبان عربی بقلم نگارنده این سطور از انتشارات کتابفروشی صدر دزفولی تهران از روی نسخه چاپ قاهره افست شده است که قریباً منتشر میشود.
- ۲ - بقاء النفس بعد فناء الجسد تألیف خواجه نصیرالدین طوسی با مقدمه و باورقی هبته الدین شهرستانی و میرزا ابی عبدالله زنجانی چاپ مصر آقای زین الدین کیانی نژاد دوست فاضل ما این رساله را به نشر شیوای فارسی ترجمه نمود و در دوره مجله جلوه چاپ تهران منتشر شد.
- ۳- الفیلسوف الفارسی الکبیر صدر الدین الشیرازی چاپ مجمع علمی دمشق ۴ رساله طهارة اهل الکتاب طبع بغداد. عربی ۵ - ترجمه بخشی از کتاب قهرمانان «زندگانی حضرت محمد ص» تألیف توماس کارلیل انگلیسی از عربی بفارسی چاپ تبریز ۶ - عظمت حسین بن علی علیه السلام بفارسی چاپ تبریز. این دو رساله فارسی با باورقی های دقیق تاریخی شادروان حاج شیخ عباس قمی واعظ مجتهد چرندابی بارها منتشر شده.
- ۷ - کتاب تاریخ القرآن تألیف میرزا ابی عبدالله زنجانی ترجمه شاد روان ابوالقاسم سحاب بارها بفارسی در تهران چاپ شده.
- ۸ - هنگامی که حاج میرزا ابی عبدالله زنجانی در قاهره بود دوره دائرة المعارف

الاسلامیه بقلم مستشرقین بهر بی ترجمه و منتشر میشد، ایشان باورقی مختصری درباره معراج زیر کلمه «اسراء» نوشت که در جلد اول کتاب چاپ شد، باورقی استاد زنجانی مسئله معراج را از دیدگاه معتقدات اسلامی روشن ساخت. تألیفات چاپ نشده:

۱ - تصوف و تاریخ آن، در این کتاب سیر تصوف و وحدت وجود Pantheisme را در یونان و روم و مصر و هند و اسلام شرح داده و مسائل مشکل مربوط باین موضوع را بیان نمود و ریشه مشرب مزبور و شرح احوال بعضی از بزرگان تصوف را نوشته است این کتاب مورد توجه فضلالی مصر و عالم عربی قرار گرفت درینجا که اجل مهلت نداد که کتاب چاپ شود.

- ۲ - رساله‌ای در قاعده فلسفی معروف «الواحد لا یصدر عنه الواحد» که شریعت اصفهانی دانشمند بزرگ و فاضلی مذهب شیعه تقریظ و مستدرکی بر آن نگاشت (عربی)
- ۳ - الافکار - کتابی است فلسفی - اخلاقی بهر بی
- ۴ - سرانشار اسلام بفارسی
- ۵ - اصول القرآن الاجتماعیه بهر بی
- ۶ - دین فطرت بفارسی
- ۷ - رساله موجزی در معنای وحی بهر بی
- ۸ - کنفرانس ها و خطابه ها و درس هائی از تاریخ فلسفه
- ۹ - اسلام و مسیحیت تمام تألیفات و کتابخانه شخصی آن دانشمند فقید در نزد فرزند دانشمند ایشان آقای صادق ضیائی قاضی ارجمند محفوظ است.